

УДК 37:316.356.2 – 056.26

РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

М. О. Сяба

У статті розглядається виховання дітей з особливими потребами в сім'ї, метою якого є показати їх значимість для суспільства та розкрити потенціал їхніх можливостей.

Ключові слова: сім'я, діти з особливими потребами, виховання.

Проблема виховання дітей з особливими потребами досить гостро стоїть у нашій країні. У наш час батьки, які мають дітей з певними вадами, не дають їм належного виховання. Вони піклуються тільки про фізичний розвиток своїх дітей, а духовне становлення відходить на другий план.

Проблемою виховання дітей з особливими потребами займалися такі вітчизняні вчені, як Е. М. Мастюкова, А. Г. Московкіна та зарубіжні вчені – Девід Рубейн та Стів Хайнес.

Мета статті – розглянути основні елементи виховання дітей з особливими потребами в сім'ях та зруйнувати стереотипи, які існують у наш час щодо дітей з певними вадами.

Родина є важливим елементом духовно-морального формування особистості дитини та головним інститутом виховання, який відіграє значну роль в розвитку суспільства.

Саме в сім'ї дитина отримує належне та повноцінне виховання протягом перших років життя. Діти, які не мають сім'ї, більше схильні до запізненого розвитку, ніж ті діти, які є членами сімейних колективів.

Необхідність сімейного виховання можна пояснити тим, що сім'я є джерелом емоційного виховання, яке проявляється у батьківській любові до дітей та у таких почуттях, як ласка, ніжність та довіра. Завдяки сім'ї дитина більш повноцінно виявляє свої емоції та інтелектуальні можливості. Саме це допомагає їй швидше розвиватися та пристосовуватися до життя.

З перших днів життя дитини родина поступово залучає її до життя у соціумі, де існують свої правила та вимоги. Вона показує та привчає дитину до певних норм, дотримуючись яких вона досягне успіху в житті та стане гідним громадянином своєї країни.

Важливим у вихованні дітей є те, щоб слова батьків не розходилися з їхніми вчинками, бо діти є дуже добрими психологами. Отже, вони помічають, коли батьки кажуть одне, а роблять зовсім інше. Батьки повинні стати авторитетом для дитини, бо саме це є невід'ємною частиною процесу виховання.

Сім'я є найкращим середовищем для розвитку особистості дитини, особливо якщо ця дитина слабка та обмежена у своїх можливостях. Тому такі діти потребують більше турботи, уваги, ласки та спілкування (не тільки вербального, але й невербального).

Важливо підкреслити те, що дитину з особливими потребами ніколи не треба розглядати як «тягар» для батьків чи інших членів родини. Коли ця дитина сприймається як повноцінний член сім'ї, то любов оточуючих зменшує труднощі, з якими зустрічається ця дитина. Таким чином, сім'я стає для неї джерелом надії та радості.

Зацікавленість батьків у вихованні дитини з особливими потребами значно впливає на її психологічне самопочуття. Внаслідок відсутності зацікавленості батьків у вихованні, а також в силу інших причин діти з особливими потребами часто відчують дискомфорт в сімейних стосунках. В таких сім'ях дитина з особливими потребами відчуває подвійне навантаження: неприйняття суспільством та схильність до феномену відчуження у власній родині.

Інститут сім'ї є не просто біологічним чи соціологічним чинником розвитку дитини. Батьки несуть відповідальність за духовний розвиток своїх дітей, їхній погляд на життя та сприйняття самого життя як дорогоцінного дару, який дається лише один раз кожній людині.

З цього приводу можна сказати, що основним завданням сім'ї, де є діти з особливими потребами, є збереження любові до життя та любові до інших людей. У родині дитина повинна відчувати, що її люблять, цінують та піклуються про неї. Батьки повинні турбуватися про те, щоб сімейне життя приносило радість та щастя. Не можна завжди зосереджуватися на недоліках. Необхідно постійно шукати та виділяти щось гарне у дитини, намагатись розвивати добрі звички.

Саме у сім'ї дитина повинна відчувати себе у безпеці, тобто захищеною від оточуючих негараздів та труднощів. Батьки повинні навчити дитину розрізняти поняття добра та зла. Вони повинні прищеплювати їй тільки добрі риси, які допоможуть дитині мати велике та добре серце, яке може співчувати та проявляти любов до інших.

Діти з вадами в розвитку частіше за інших страждають саме через неприйняття та емоційне відчуження у сім'ї. Сім'ї, де є діти з особливими потребами, характеризуються різними типами негармонійного виховання та низьким рівнем спілкування. Такий сімейний стереотип може призвести до своєрідних рис особистості дитини з особливими потребами, а саме високого ступеня залежності від сім'ї, слабких навичок зовнішніх соціальних взаємодій, елементів аутичної поведінки, гіперкомпенсації в підлітковому віці через неадекватні реакції – невмотивовані відмови, негативізм, істеричні емоційні прояви, перебільшення своїх недоліків, розвитку різних страхів.

Деякі батьки не можуть прийняти той факт, що їхня дитина має якусь інвалідність. Вони намагаються заперечити цей факт, тобто уникнути реальності. Але, уникаючи її, батьки тільки погіршують ситуацію. З іншого боку, вони можуть все життя звинувачувати себе чи інших у тому, що їхня дитина народилася з певною інвалідністю. Але це не допоможе вирішити проблему та подолати всі труднощі, які виникають на їхньому життєвому шляху.

Іноді батьки не спроможні адаптуватися до реальності. Вони не намагаються сприяти тому, щоб їхня дитина виросла повноцінною особистістю, незалежною та самосійною.

Трапляється, що батьки проявляють гіперопіку відносно своїх дітей з певними вадами. На перший погляд тут немає нічого поганого, але, якщо подивитися глибше на це, то можна побачити, що такою поведінкою вони не дозволяють своїй дитині нормально розвиватися. Той факт, що батьки роблять все замість дитини, не сприяє розвитку її автономії. Батьки повинні зробити все, щоб їхня дитина була щасливою та жила повноцінним життям, не відчувала різниці між нею та іншими дітьми. Тому перед батьками постає важливе завдання – сформулювати світогляд своєї дитини таким чином, щоб вона відчула себе справжньою особистістю, яка може вільно обирати, що для неї

важливо, а що – ні. Віра в свою дитину, у її майбутнє, повага до її потреб, мрій, планів, дій допомагають розвитку дитячої ініціативи у світобудові.

Саме батькам та іншим членам родини належить вирішальна роль у тому, щоб дитина розвивалася як людина, ставала особистістю, яка може приймати самостійні рішення та займати активні життєві позиції. Адже із народженням дитини ще не народжується особистість, бо вона формується у людському оточенні, коли людина безпосередньо взаємодіє з іншими. А найближче оточення новонародженого – це сім'я (мати, батько, бабусі, дідусі, брати та сестри), які завжди поруч.

Емоціональний фон сім'ї, який включає переживання членів родини, зміни настрою, афекти, емоційні контакти, прояви любові та поваги один до одного, дуже впливає на розвиток дітей, а особливо дітей з особливими потребами, бо вони в більшій мірі відчують свою залежність від сім'ї, ніж діти без особливих потреб.

Формування взаємодії та спілкування дитини з дорослим є найважливішим джерелом психічного розвитку дітей раннього віку. Взаємодія дорослих з дітьми, що мають певні порушення, повинна сприяти усвідомленню дитиною себе серед дітей та дорослих, сформувати інтерес та збагатити уявлення про соціальні та природні явища, сприяти формуванню таких властивостей особистості, як самостійність, ініціативність, відповідальність, виникнення "Я-свідомості". Також важливим у вихованні дітей з особливими потребами є допомога професіоналів. Батьки повинні постійно взаємодіяти зі спеціальними соціальними працівниками, які займаються наданням консультацій сім'ям, де є діти з особливими потребами. Професіонали повинні допомагати батькам подолати емоційні труднощі, які виникають у процесі виховання таких дітей.

Такі сім'ї також вимагають адекватної підтримки з боку спільноти. Ажде оточення цих сімей відіграє важливу роль у становленні та розвитку дітей з певними вадами. Якщо суспільство не готове прийняти цих дітей, то це значно вплине на подальший їх розвиток. Вони просто можуть замкнутися та більше ніколи не спілкуватися з іншими. Тому, треба приймати та включати цих дітей у суспільство, де вони зможуть розкритися та проявити свої таланти, бо кожна людина має певні здібності.

Всі діти та підлітки з особливими потребами повинні отримувати індивідуальні послуги. У кожного повинен бути свій індивідуальний план надання послуг. Важливим є раннє виявлення проблем та намагання вирішити їх на ранніх стадіях. Адже набагато легше вилікувати та щось поправити з самого початку та не чекати, коли все стане ще гіршим.

Послуги з підтримки сім'ї відіграють життєво важливу роль у зміцненні соціальної інтеграції та сприяють умовам, які дозволяють дітям переживати важкі сімейні обставини, брати участь та отримувати якусь користь від певної діяльності.

Можна стверджувати, що соціальна інтеграція відіграє важливу роль на різних етапах життєвого циклу, наприклад, коли сім'я розпадається, коли фінансова незабезпеченість може бути проблемою. Раннє втручання та стратегія профілактики, які надаються в ці важкі періоди відіграють важливу роль у сприянні соціальній інтеграції.

Необхідно сформувати у дітей з особливими потребами певні цінності, а саме: взаємоповагу, тобто людина повинна сприйматися як найважливіша цінність; толерантність, яка має проявлятися у терпимому ставленні до людей різних національностей, культур, соціальних шарів та народів; усвідомлення себе частиною суспільства, що є невід'ємною частиною існування та розвитку людини взагалі; надання можливостей для розвитку навичок та талантів конкретної людини, бо кожна людина має певні здібності, які необхідно розкривати протягом всього життя; взаємодопомоги, яка є також необхідною, бо саме завдяки їй будуються міцні стосунки між людьми та виникає довіра до інших; можливості навчатись один у одного, що є запорукою успіху будь-якого процесу навчання та виховання; можливості допомагати самим собі та людям у своїй спільноті.

Кожна сім'я повинна плекати певні цінності: моральні, духовні, громадянські та інші. Ні одна людина не може бути дійсно щасливою без сім'ї. Сім'я є основою для розвитку повноцінної особистості.

Отже, перед батьками постає серйозне та важливе завдання – це допомогти своїй дитині розвинути у собі здібності та таланти, необхідні цій дитині для подальшого розвитку, бо діти, які мають певні проблеми зі здоров'ям, повинні хоч чимось компенсувати ті вади, які заважають нормальному фізичному чи психічному становленню. Батьки не повинні відокремлювати свою дитину від інших, а, навпаки,

намагатися показати, що їхня дитина не гірша за інших. Ще одним важливим чинником розвитку гармонійної особистості дитини з особливими потребами є емоційна та духовна близькість сім'ї. Саме родина повинна стати осередком формування таких вічних цінностей людини, як любов, взаємодопомога, співчуття, доброта, щирість, людяність, чемність та добропорядність. Подальшого розвитку потребує наступний аспект цієї непрості проблеми, а саме: формування сімейних цінностей у родинах, де є діти з особливими потребами.

Література

1. Мастюкова Е.М.,Московкина А.Г. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии. – М.: ВЛАДОС, 2004.
2. Петрова В.Г. Кто они, дети с отклонениями в развитии? / В.Г. Петрова, И.В. Белякова. М.: Флинта, 1998. - 104 с.
3. Collaborative Practitioners Collaborative Schools / Marleen C.Pugach, Lawrence J.Johnson. – USA. – 1995, 226-237.
4. Disability barriers-Enabling environments / Jonn Swain, Silly French, Colin Barnes, Carol Thomas. – Great Britain. – 2004, 245-252..
- 5.Education, disability and social policy / David Ruebain, Steve Haines. – Great Britain. – 2011, 45-49.

РОЛЬ СЕМЬИ В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЕННЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

М. О. Сяба

В статье рассматривается воспитание детей с особыми потребностями в семье, целью которого является показать их значимость для общества и раскрыть потенциал их возможностей.

Ключевые слова: семья, дети с особыми потребностями, воспитание.

ROLE OF FAMILY IN EDUCATION OF CHILDREN WITH THE SPECIAL NECESSITIES

M. O. Syba

This article deals with the education of children with special needs in their families. The aim of this education is to show the importance of these children for our society and to unveil their potential.

Key word: family, children with special needs, education.

Сяба М. О. – аспірант кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Є. А. Зеленов